

Bona kan man följa från slutet av 1300-talet. Bona låg under den då stora egendomen Björnö, som på 1380-talet beboddes av en dansk fasteman Ingulfer.

År 1544 ägdes Björnö med underlydande Bona, av Johan Turesson Tre Rosor, som av Gustaf Wasa fått Björnö i förläning.

År 1556 dog Johan Turesson och då delades hans arvegods. Björnö ärvdes av hans son Gustaf Johansson Tre Rosor, men Bona ärvdes av Gustaf Johanssons dotter Sigrid Gustafsdotter, som gifte sig med Bengt Gabriel Oxenstierna.

Oxenstiernas sonhustru Margareta Brahe ärvde det i sin tur, och att lägga märke till är, på Nubbekullen finns ett solur från 1630-talet som härstammar från Oxenstierna eller Brahe.

Efter Margareta Brahes död år 1669 ägdes Bona av Elsa Kruus, gift Bonde, som ägde det till år 1716.

Efter det året är Anna Maria Soop ägare till Bona liksom till Medevi Säteri och Surbrunn.

Den 14 april år 1775 köper Abraham Grill i Ostindiska Kompaniet - Medevi jämte tillhörande gårdar, samt Godegård, tillsammans cirka 40 mantal för en summa av 750. 000 daler.

Pengarna som Abraham Grill betalade med var troligen komna till största delen enligt uppgift, av försäljning av opium på den "svarta marknaden" i världen (i dag så kallad narkotikahandel).

När Abraham Grill sökte lagfart på sina domäner, lär han inte fått det, utan köpet gick i början i makan Ulrika Lovisa Grill född Lysings namn. De hade åtta barn, och alla var de födda i Göteborg. Abraham f 1/12 1773, Cristoffer f 13/4 1777, Claus

Leonard f 27/8 1778, Anton Valter f 8/11 1779, Gustaf f 7/1 1781, Anna Margareta f 7/1 1783, Fredrik Wilhelm f 1/9 1784 och Carl Jacob f 10/7 1788.

Abraham sålde ifrån Medevi Säteri och Brunn med flera gårdar och behöll Bona, Bockfall, Ubbelsby med flera.

I Bona utfärdades det år 1782 Bergskollegii privilegium för Bona stångjärnsbruk, en hammare och två härdar, samt en kvarn.

De första yrkesmännen på Bona var bokhållare Johan Brinnman, mjölnare Jonas Grell, smedmästare Sven Carl Hammarberg, smedmästare Carl Wiblad, smeden Sven Abraham Kjellberg, smeden Nicklas Borg, smeden Peter Vretgren, smeden Adam Sjögvist, smeddrängen Johan Dansberg, smeddrängen Elias Aller, kolardrängen Johan Norling, drängen Johan Nilson samt pigan Anna Malmström.

Vid denna tidpunkt bodde följande män i V Ny socken. Länsman Peter Bergström i Nykyrka, mjölnaren Lars Larsson i Kavlebäck, skomakaren Anton Hjelmgren i östra Äskebäck. Soldaten och ryttaren i Tyrhult Anders Pistol, nämndemannen Lars Larsson i Lilla Baggeby, mjölnaren Olof Karlsson i Medevi Kvarn, smeden Daniel i Baggeby Grind.

Nämndeman Carl Johansson i Fläda, soldaten Nils Berggren i Belleberg, soldat Hultberg i Hult, sekreteraren Georg Ekman i Järskalleby, ryttaren Hjalmar Hjermond i Järskalleby, sockenskräddaren Jonas Landberg samma plats, smeden

i Kalvsjö Peter Månsson och till slut skomakaren i Björnö Carl Carlsson.

Detta var några av männen i socknen som verkade i slutet av år sjuttonhundra.

År 1792 avlider Abraham Grill och efterlämnar hustru och åtta omyndiga barn.

Efter en tid övertog Claus och Gustaf Grill Bona med underlydande gårdar, men år 1800 avled också Claus och Gustaf löste ut hans del med 27.000 riksdaler.

Åsandby som hörde till Bona domäner blev först boplatsen för Gustaf Grill.

År 1812 lät han uppföra huvudbyggnaden på Bona som fortfarande finns kvar.

Artonhundratretton gifter han sig, men blev änkling redan året därpå.

Han gifte om sig år 1837, båda äktenskapen blevo barnlösa.

Patron Gustaf Grill var en mycket begåvad man, han tog studenten och läste vidare i Paris, han gjorde även flera avhandlingar.

Under hans tid fram till år 1851 företogs stora förbättringar på Bona, och järnhammaren byggdes ut, Tryfall inköptes med flera gårdar som t ex Dansby 1/4.

Han hade i ett nytt Bergskollegii förbundit sig att bli till Degerfors ägare leverera 315 skepp årligen
(1 skepp = 2000 till 3000 kg).

Gustaf Grill lär låtit bygga de båda båtarna, Dansäter och Bona, som gick med last på Vättern och via Göta Kanal ända till England, med både timmer och järn.

År 1851 säljer han Bona med vad som däri ingår till sina båda brorsöner patron Johan Wilhelm och löjtnant Hovard Carlos Tyko Grill för 180.000 riksdaler. Han flyttar till Stockholm, där han avlider i kolera år 1857. Han ligger begravd på Nya Kyrkogården därstädes.

Några år efter köpet av Bona avlider Johan Wilhelm Grill och löjtnant Hovard Grill löser ut även den delen av Bona.

Löjtnant Grill gifter sig med sin dubbelkusin Mariana Carolina Grill, och de blir välsignade med tretton barn i sitt äktenskap.

År 1872 kan vi se taxeringsvärdet på industrin under Bona. Bona Jernbruk 8.000 riksdaler, Bona Mjölkvärn 1.500 riksdaler, Tryfalls Säg 3.000 riksdaler, Ångsågen 6.800 riksdaler, Tryfalls Kvarn 6.800 riksdaler, Ubbelsby Säg 100 riksdaler summa 26.200 riksdaler.

Tar vi övrig industri i socknen finner vi. Odensberg Tegelbruk 7.000 riksdaler, Blommedals Smedja 1.000 riksdaler, Blommedals Sägverk 500 riksdaler, Kavleback's Kvarn 6.000 riksdaler,

Ångbränneriet Kavlebäck 1.500 riksdaler, Ångbränneriet i Medevi 2.000 riksdaler, Nykyrke Bränneri 1.500 riksdaler, Medevi Kvarn 6.000 riksdaler, Medevi Surbrunn 21.100 riksdaler och Medevi Säteri 40.000 riksdaler.

År 1886 får löjtnant Grill kasta in handsken och göra konkurs. Han har tidigare avyttrat Åsandby och Hult. Den 11 maj år 1886 skriver patronerna Oscar Lundqvist och L V Lundberg från Arboga sig för Bona, och köpeskillingen är 170.000:- kronor. Och ägorna förutom Kvarn, Sågverk och Järnbruk flera gårdar av vilka kan nämnas Bona, Bockfall, Fläda med Gölstorp och Kolartorp, St Ingesby, Ishult, Frännsjö, Dansbränna, Tryfall, Tackebo, Ubbelsz by, Dansby 1/4 med flera.

Patron Lundqvist flyttade till Bona och lär varit en mycket aktiv affärsman, kanske inte av alla underlydande så älskad och aktad.

Bönderna som behövde få sin utkomst i skogen med körning, knotade då "Patron" tog ner Värmlänningar att köra och många arbetstillfällen gick sockenborna ur händerna.

Och man märker att patron Lundqvist använde Kalle Hilding som någon slags "byfåne" vilket inte ger honom någon gloria på Bona.

Enligt Riksdagsbeslut år 1902 försäljs Bona med underlydande gårdar till Staten, och här uppfördes en Uppfostringsanstalt.

Staten tillträdde den 14 mars år 1904 och i köpet följde Dansbränna, Bockfall, Edsbränna eller som det i dag kallas Tryfall, Frännsjö, Ubbelsby.

Bonas ägor var då sammanlagt 938 har, varav 130 åker.

Inom Uppfostringsanstaltens väggar har många händelser utspelats, och ryktena har under årens lopp gått om både det ena och det andra.

Flera personer som arbetat inom anstalten kan vittna om att pojkarna inte alltid hade det så lätt, då allt skulle vara militärist, man skulle t ex marschera från och till anstalten.

Till Västra Ny Kyrka gick marschen vissa gånger om året, då hände det att en eller annan trädgård blev plundrad på frukt eller blommor.

Befolkningen i trakten fick ofta påhälsning då trivselen på anstalten inte alltid vax den bästa, rymningar förekom ofta.

Tio kronor lär varit belöningen för ortsborna om de kunde fånga in en pojke och återföra honom till anstalten.

Stryk förekom nog även, det var kanske inte alltid den som förtjänat örflen som fick den, utan den klene som hade svårt att försvara sig.

Men det finns många av dessa pojkar i dag som uppfostrats på Bona Anstalten som blivit mycket duktiga och duktiga medborgare, och en stor del av detta, lär direktör Blomqvist ha äran av.

Pojkarna utbildades i olika yrken, jordbruk, bräntorvsberedning, renhållning, tvätt och arbete i kök, bageri, skrädderi, skomakeri, måleri samt till musikvolontärer. Ja det var en omfattande

undervisning på Uppfostringsanstalten, men tyvärr var ryktet inte det allra bästa. Man bytte därför namn på Bona och kallade det för Västra Ny Sjukhus, vilket även detta fått en skamfläck på sig. Vi får hoppas att Bona åter får tillbaka sitt rätta namn som det haft i så många hundra år.

Historia

Bona var ursprungligen ett frälsehemman, som år 1775 köptes av Godegårds bruks ägare Jean Abraham Grill som där anlade ett stångjärnbruk med en ämnesstångjärnshammare och ett par härdar. Bona bruk drevs av medlemmar av släkten Grill till år 1886. I huvudsak tillverkade man stångjärn, halvfabrikat och verktyg. Gustaf Grill, agronom och zoolgiskt intresserad, flyttade sin djurpark från gården Ruda i Brunneby, till Bona gård, och höll där 140 svenska däggdjur och fåglar, fördelade på 49 arter.

Efter den Grillska eran ägdes egendomen av patron Oskar Lundqvist och S V Lundborg. Lundqvist satsade på jord- och skogsbruk och förvärvade bl a Stora Ängesby och Lindenäs i dåvarande Motala socken. Hans son var författaren, jägmästaren och professorn Eric Lundqvist (1902-1978), som under många år arbetade med skogsbruk i Indonesien och som skrev ett stort antal böcker med motiv från vistelsen i detta land. Indien skildras i boken Moder India.

Bruket inköptes år 1902 av staten som där från 1905 till 1948 drev Statens uppfostringsanstalt för kriminella ynglingar. Sedan strafformen tvångsuppfostran avskaffats, ombildades Bona till ett mentalsjukhus vid namn Västra Ny sjukhus. Anläggningen ritades av arkitekten David Lundegårdh

Efter att Bona folkhögskola lades ned i början av 1980-talet har byggnaderna använts till en flyktingförläggning som nu är nedlagd. Där har även funnits utbildningsverksamhet i form av Bona folkhögskola (1984-1998), som numera under samma namn är verksam i Motala.